

Tannlæknar hava frítt sýni at siggja skaðar á høvdi ella hálsi (Mynd: Ritau Scanpix)

(10 prosent) vóru vís í, at tey høvdu verið í samband við eitt útsett barn seinastu seks mánadirnir.

Meira illgruni á byggd

Í staðin fyri at upplýsa bygdina ella býin, mann starvast í, vórðu tannheilsufólkini biðin um at viðmerkja, um tey vóru frá einari kommunu við fleiri ella færri enn 2.000 íbúgvum. 35 tannheilsufólk starvaðust í kommunum við fleiri enn 2.000 íbúgvum, og 20 av hesum 35 høvdu upplivað at havt illgruna um útsett børn. Hetta svarar til 57 prosent.

Í teimum smærru kommununum við færri enn 2.000 íbúgvum sá øðrvísi út. Har høvdu 11 út av 16 havt illgruna um tað sama, sum svarar til 69 prosent. Tað er altso í fleiri før-um illgruni um útsett børn í teimum smærru økjum í Føroyum, enn tað er í størri økjum.

Vit kenna hvønn annan

Kanningin vísir, at tað eru munandi fleiri tannheilsufólk í Føroyum, ið hava illgruna um ágang og umsorganarsvik, enn tað er í teimum londunum, sum samanborið verður við – Danmark, Skotland og Kroatien (ávikavist 38 prosent, 29

prosent og 26 prosent) – í Føroyum 61 prosent.

Niðurstøðan er, at sosialu sambondini í litla føroyska samfelagnum kunnu ávirka, hvørja vitan tannheilsustarvsfólk hava um børnini.

- Vit liva í einum samfelag, har vit ofta kennast uttan fyri okkara professionella øki. Kanska mann eigur børn, sum ganga til ítrótt saman, er í familju ella mann kemur saman í øðrum høpi. Í einum so tøttum samfelag hava vit nokkso gott innlit í lívið hjá hvørjum øðrum í mun til í stórum samfeløgum. Til samanberingar kann ein tannlækni í Keypmannahavn saktans bara siggja eitt barn eina ferð, og har hevur mann bara ta vitjanina at meta út frá, sigur Unn Jakobsen.

Illgruni um útsettu børnini kann altso koma allastaðni frá og ikki neyðturviliga bara frá tannlæknastovuni.

Stórir ivi um at boða frá

Í løgtingslóg um barnavernd er ásett, at øll, sum í starvi sínum hava við børn at gera, hava skyldu til navngivin at boða barnaverndartænastuni frá, um mann hevur orsök til at halda, at viðurskifti eru, sum krevja fráboðan.

Talið av illgrunum í Føroyum er høgt, men kortini eru tað nøkur ting, sum forða starvsfólkunum í at boða myndugleikunum frá. Av teimum, sum høvdu havt illgruna onkuntíð í teirra starvi, høvdu 39 prosent boðað frá. Tannheilsufólkini vórðu spurd um orsøkina fyri ikki at boða frá, og her var høvuðsorsøkin við meira enn 80 prosentum, at tað var ivi, um illgrunin var rættur. Hinar orsøkirnar vóru ótti fyri avleiðingunum fyri barnið og vantandi vitan um mannagongdir, sum fylgja við einari fráboðan.

Danska kanningin vísti eisini, at fleiri vóru í iva, um illgrunin var rættur. Men samstundis høvdu starvsfólkini eisini aðrar forðingar, meðan í Føroyum er ivin tað, sum er dominerandi. Í Danmark og Kroatia høvdu summi starvsfólk eitt nú drálað við at boðað frá, tí tey ikki vildu enda í rættinum, meðan eingin í Føroyum sá rættin sum eina forðing fyri at boða frá.

- Samstundis sum mann í nógvum førum hevur illgruna um ágang og umsorganarsvik, so stúrir mann eisini fyri, um tað yvirhøvur er hald í tí, mann heldur seg siggja á barninum, vísir Unn Jakobsen á.

Um kanningina

Kanningin er gjørt av Tannlæknafelagnum og Unn Jakobsen við stuðli frá Sjúkrakassagrunninum, sum Granskingarráðið hevur latið.

Greinin, sum er givin út í vísindaliga tíðarritinum Clinical and Experimental Dental Research, kallast: "Dental professionals' experience with and handling of suspicion of child maltreatment in a small-scale society, the Faroe Islands".

Høvundarnir eru Unn Jakobsen, Anna Sofia Fjallheim, Hannes Gislason, Eina Gudmundsen, Sven Poulsen og Dorte Haubek.

Verkætlanin hjá Unn Jakobsen og Føroya Tannlæknafelag var fyrsta kanningarverkætlanin, sum varð stuðlað úr Sjúkrakassagrunninum, og er eisini tann fyrsta, har úrslitini eru almannakunngjörd í einum vísindaligum tíðarriti.

Orsøkin til stóra ivan um fráboðan verður eisini mett at vera, at vit í Føroyum ofta kenna hvønn annan uppá ymsar mátar uttan fyri professionella yrkið.

- Mugu hava betri kunning

Men hvat er tað so, sum ger, at tað eru so nógv, sum eru í iva um, nær mann skal boða frá? Sambært kanningini hildu 90 prosent av tannheilsustarvsfólkunum seg ikki hava fingið nóg góða kunning um, hvussu tey skulu bera seg at við útsettum børnum og ungum. Tvey teirra høvdu fingið tilfar, har leiðreglur um tey, sum eru í vanda fyri ágangi ella umsorganartroti, verða lýstar.

Unn Jakobsen meinar, at tað er tørvur á meira og betri kunning um, hvussu tannlæknar- og røktarar skulu lesa tey teknini, teir siggja.

- Úrslitini frá kanningini geva okkum orsök til at halda, at tað framvegis hevur stóran týðning við upplýsing og kunnandi tiltøkum til starvsfólk, sum arbeiða við børnum

og ungum um hesi mál, hevur hon sagt við Granskingarráðið.

- Vit mugu heilt sikkurt hava meira kunning. Til dømis við ítøkiligum leiðreglum á tannlæknastovurnar. Hesar skulu snikkast soleiðis til, at hædd verður tikið fyri teimum avbjóðingum, sum eitt litið samfelag sum tað føroyska, hevur, sigur hon.

Kann brúkast aðrastaðni

Unn Jakobsen vónar, at hendan kanningin kann vera við til at varpa ljós á trupulleikan. Hon vísir á, at tað ber væl til at gera líknandi kanningar um ágang og umsorganartrot av børnum í øðrum starvsbólum við líknandi spurnarblaði.

- Hendan kanningin kundi gott verið gjörd onkra aðrastaðni, har mann hevur nógv við børn at gera. Tað kundi hent seg, at arbeiðspláss sum eitt nú barnagarðar eisini høvdu nakrar avbjóðingar við illgrunum og fráboðanum um ágang og útsett børn, sigur hon.

Keldur:

Granskingarráðið: gransking.fo

Kanningin: Jakobsen U, Fjallheim AS, Gislason H, Gudmundsen E, Poulsen S, Haubek D. Dental professionals' experience with and handling of suspicion of child maltreatment in a small-scale society, the Faroe Islands. Clin Exp Dent Res. 2019;1-6. <https://doi.org/10.1002/cre2.164>